

ЛИНГВОГЕОГРАФСКА СКИЦА ШУМАДИЈСКО-ВОЈВОЂАНСКИХ ГОВОРА У РУМУНСКОМ БАНАТУ

– акцент и гласови –

Будући да су протеклих година установљеном гушћом мрежом пунктова углавном попуњене белине на терену шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату, у раду се на основу прелиминарних дијалектолошких извештаја представља нацрт за лингвогеографску скицу. Намера аутора је да се мапирањем одабраних дијалекатских појединости укаже на унутрашњу диференцијацију зоне те да се ови говори лингвогеографски сагледају у ширем комплексу сродних говорних типова нашег историјског Баната.

Кљ. речи: шумадијско-војвођански говори у румунском Банату, акцент, гласови, унутрашња диференцијација, картографски приказ.

1. Увод

1.1. Ареал шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату утврђен је истраживањима банатских говора (Ивић и др. 1994 : 39),³ а поједини пунктови са овог терена ушли су у мрежу пунктова за Српски дијалектолошки атлас (СДА).⁴ Дијалектолошка истраживања српских

¹ draganailija@gmail.com

² Рад је резултат рада на Одсеку за дијалектолошка истраживања Института за српски језик САНУ, финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије на основу Уговора бр. 451-03-68/2022-14, и пројекта *Истраживање историје и културе Срба у Румунији* Центра за научна истраживања културе Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

³ На Скици 6 (1994: 39) приказан је распоред Ш-В пунктова, као и подаци о пореклу дијалекатске грађе укључене у анализу. Теренска истраживања вршена су само у Темишвару, а материјал из других пунктова је или добијен преслушавањем уступљених снимака или од особа родом из појединих насеља.

⁴ Инвентар пунктова в. у Бошњаковић и Радовановић 2009 :238. Преглед резултата теренских

говора у Румунији интензивирани су од 2006. године у Институту за српски језик САНУ на пројекту *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* под руководством С. Реметића и Одбора за дијалектолошке атласе САНУ. Истовремено истраживања су подржана пројектом Матице српске *Истраживања српских говора у Румунији* под руководством Ж. Бошњакловића, а након тога су организована и интердисциплинарна истраживања у оквиру пројекта *Истраживања историје и културе Срба у Румунији* (под руков. М. Радана). Поменути пројекти,⁵ односно обављеним теренским истраживањима и гушћом мрежом пунктова на путу смо да са више сигурности изводимо закључке и посматрамо месне говоре на румунској страни у контексту суседних сродних говорних типова.

1.2. Будући да су на мапи српских Ш-В говора на овом подручју углавном попуњене белине, у раду се на основу сабраних дијалектолошких извештаја и прелиминарно публикованих налаза представља нацрт – оглед за лингвогеографску скицу шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату. Намера је да се географским распоредом неколиких маркантнијих прозодијских и гласовних појединости (и у форми синтезе) укаже на унутрашњу диференцијацију зоне те да се идући Ивићевим трагом мапирања важнијих изоглоса предочених у опису банатских говора, ови говори лингвогеографски ситуирају у ширем комплексу других говорних типова историјског Баната. У том смислу значајне су релације према суседним сродним српским говорима у Мађарској, као и релације према говорима у српском Банату.

1.3. У раду су у мрежу пунктова укључена насеља из којих имамо прелиминарно обрађени дијалектолошки материјал из северног Баната – кикиндске зоне (укључујући румунско и мађарско Поморишје) и из средњег Баната – тамишке зоне. У анализу је, још увек с неједнаким обимом, укључена публикована и непубликована (записи из теренске бележнице) грађа из следећих насеља у румунском Банату. Фенлак, Наћфала, Чанад, Велики Семиклуш, Варјаш, Велики Семпетер, Мали Бечкерек; Ченеј, Дињаш, Шенђурац, Рудна; и насеља у Мађарској: Деска и Батања; в. Карту⁶ 1:

истраживања за СДА на основу радне евиденције урађеног и хронологије истраживања приказала је Б. Марковић (2019).

⁵ Опредељење за лингвогеографску скицу у овом раду проистиче, између осталог, и из намере да као сарадник на свим овим пројектима и активни теренски истраживач српских говора у Румунији изнесем неколика запажања о резултатима нашег рада.

⁶ Карте је уредила Д. Радовановић, а израдио их је Милован Миливојевић, картограф Географског института „Јован Цвијић” САНУ.

КАРТА 1: ШУМАДИЈСКО-ВОЈВОЂАНСКИ ПУНКТОВИ
У РУМУНСКОМ БАНАТУ

Карта 1: ШУМАДИЈСКО-ВОЈВОЂАНСКИ ПУНКТОВИ У РУМУНСКОМ БАНАТУ

2. Распоред важнијих прозодијских особности

2.1. *Дужење кратких акцентованих вокала.* Дужење кратких акцентованих вокала одликује говоре српског Баната, тачније присутно је у севернобанатским (кикиндска зона) и средњбанатским насељима (тамишка зона) (Ивић и др. 1994: 51–52).

Ареал појаве природно продужује даље на североисток, захватајући српске говоре у румунском Банату, укључујући поморишку и потиску зону у Мађарској (насеља Батању и Деску); в. Табелу 1:

Табела 1. Дужење кратких акцентованих вокала

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда ⁷
Радовановић 2006, 2018* ⁸	Варјаш ⁹	<i>џ'џворим // ч'чбани</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>б'б'рберин, џ'џворим // ђ'ђлаја</i>
Драгин 2019	Фенлак /Саравола ¹⁰	<i>п'пјац, б'б'рјак // л'л'за</i>
Лончар Раичевић 2019	Чанад	<i>р'р'дител' // ђ'ђлазу</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано // с'с'дили</i>
Драгин 2020	Велики Семпетер	<i>к'к'пер, п'п'грерб // п'п'прика, к'к'пус</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>џ'џбру // ш'ш'ћер, р'р'кије</i>
Радовановић 2006/2007*	Мали Бечкерек	<i>нерегистровано // т'т'улај</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>в'в'дрнице, н'н'раст // м'м'гарица</i>
Лончар Раичевић 2017	Дињаш	<i>й'йшла; ђ'ђна // ђ'ђца</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>џ'џа кр'к'чим, р'р'укама, н'н'к'тију, џ'џ'наске г'г'уске, н'н'осу // н'н'ћом</i>
Бошњаковић и Вареника 2008	Рудна	<i>г'г'оворим // с'с'в'екра</i>
Драгин 2017	Чаково	<i>нерегистровано // ч'ч'ло</i>
Радовановић 2006*	Шенђурац	<i>нерегистровано</i>

Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997 ¹¹	Батања	<i>ж'ж'нска, ђ'ђшили // р'р'у'чак, к'к'кви</i>
Ивић 2018 [1994	Батања	<i>нерегистровано // Б'б'џић</i>
Ракић 1998	Деска	<i>м'м'џтика, п'п'шице н'н'џвине, с'с'џлима, м'м'ли // ч'ч'џему</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>п'п'и'ница, бр'ем // к'к'џишке</i>

⁷ У Табели су поред потврда за полудугу вредност ради упоредивости података дати и примери са нормалноштокавском реализацијом кратког акцента.

⁸ Звездицом се у табели означава непубликовани материјал сакупљан за потребе израде Српског дијалектолошког атласа у периоду 2006– (истраживач: Д. Радовановић).

⁹ Г. Драгин бележи у Варјашу примере *н'овац*, *Б'б'џић* и сл. (в. у Драгин 2020: 402).

¹⁰ Материјал је забележен од информаторке која је родом из Сараволе. Потврде из Фенлака недвосмислено указују на готово доследну реализацију краткосилазног акцента (Драгин 2019: 108–109).

¹¹ В. и у: Степановић 1994.

2.1.1. Прелиминарни подаци потврђују да поред полудугих акценатских форми или и дугих (в. Карту 2)¹² напореда егзистирају и ликови у којима се реализује нормалноштокавски краткоузлазни акценат. Посебно питање отварају ликови у којима се реализује дуги акценат. Г. Драгин, на пример, за примере из В. Семпетра *копер, погреб* предлаже проверу на већем броју примера како би се са више поузданости установило да ли се ради о кановачком дужењу или је у питању полудуга вредност кратког акцента (Драгин 2020: 402–403).

2.1.2. У вези с овом појавом, завређују пажњу две општије напомене. Прва се односи на чињеницу да је сразмерно већи број примера у српском Банату у којима долази до дужења краткоузлазног акцента у односу на потврде продуженог краткосилазног (Ивић и др. 1994: 21–52). Друга се односи на интерпретацију позиција у којима се оно реализује. Наиме, у новијим истраживањима овакви примери сврстани су у две категорије – *кановачку позицију* (са знатно већим бројем потврда) и потврде *ван те позиције* (Бошњаковић и Првуловић 2011), што је могло навести на закључивања да се у описима прозодијских особености материјала из кикиндске зоне (до које по прихваћеној класификацији српских народних говора не допире кановачка акценатска реализација), експлицитно указује на примере дужења у кановачкој позицији те, у вези с тим, констатује присутност или одсутност кановачког акцента (Драгин 2019: 109; Лончар Раичевић 2019: 241). Нешто раније Бошњаковић у говору шумадијско-војвођанске Рудне указује на факултативну појаву кановачког акцента – у кановачкој позицији, али и ван ње, при чему констатује да је реч о специјалном дужењу насталом нарушавањем прозодијског система (Бошњаковић и Вареника 2008: 221).¹³ Будући истраживачки задаци свакако треба да предвиде фонолабораторијску интерпретацију на целовитијем корпусу ове акценатске појединости – продужени (полудуги) по Ивићу или дуги по Бошњаковићу? У сличним позицијама неки истраживачи праве разлику по томе што је код првих то максимална дужина, а код других могуће је (најчешће емфатично) дужење.

2.2. *Тенденција нарушавања квалитативних и квантитативних опозиција.* Процес неутрализације квалитативних и квантитативних опозиција захватио је у неједнакој мери све испитиване месне говоре у румунском Банату. До разарања тонских опозиција долази и у кратким и у дугим слоговима.

¹² У случају када се приказује грађа из истог пункта у различитим временским размацима, мапирани су само подаци добијени у новијим истраживањима.

¹³ Сличне реализације могу се срести у Шенђурцу и Соки, с утиском да то није иста вредност – полудуга, као она која се налази на пример у централним насељима кикиндске зоне.

КАРТА 2: ДУЖЕЊЕ КРАТКИХ АКЦЕНТОВАНИХ ВОКАЛА

2.2.1. *Нарушавање тонских опозиција у кратким слоговима.* У опису банатских говора процес промене ` > ` квалификован је као реализација краткоузлазног акцента на начин који би представљао прелаз према краткосилазном акценту у живљем контакту са румунским становништвом, уз напомену да је таквих потврда сразмерно више у новијој грађи него оној из педесетих година двадесетог века (Ивић и др. 1994: 52–53).

Табела 2. Промена ` > ”

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Погврда
Румунија		
Радовановић 2006, 2018*	Варјаш	<i>дўћан</i>
Бошњаковић и Вареника 2008	Рудна	<i>лепџта, дни, стџимо</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>џтац, сџло, дџвојака</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>дўћан, Темїшвар</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>домїшица, дџвојка</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>јџдан, крџвет</i>
Драгин 2017	Чаково	<i>полџмика, кџмшиница</i>
Радовановић 2006/2007*	Мали Бечкерек ¹⁴	<i>пџсијем</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>нерегистровано¹⁵</i>
Лончар Раичевић 2017	Дињаш	<i>вџда, џтац, јџдан</i>
Драгин 2019	Фенлак	<i>ївлија, кобїсица, бџли, їприл</i>
Лончар-Раичевић 2019	Чанад	<i>жџна, дџшла, кџлена</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>зџлена, изџубила</i>
Драгин 2020	Велики Семпетар	<i>лїсица, пџсак</i>
Радовановић 2006*	Шенђурац	<i>крџвет</i>

Слични примери бележени су у српским потиским и поморишким насељима у Мађарској.

Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Батања	<i>фїмилија, пџшикир</i>
Ивић 2018 [1994]	Батања	<i>пїјаница</i>
Ракић 1998	Деска	<i>рўкама, цїпела</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>пїјац</i>

2.2.2. *Нарушавање тонских опозиција у дугим слоговима.* Појава је карактеристична за насеља српског Баната у непосредном контакту са румунским живљем и више-мање потврђена је у српским говорима у Румунији. П. Ивић је одређује као етапу у процесу који за крајњи резултат има потпуно губљења квалитативних опозиција; За ареал у румунском Банату в. Табелу 3:

¹⁴ Испитивање месног говора Мали Бечкерек заслужује поновну теренску проверу.

¹⁵ Десет година касније уочена је тенденција тонског нарушавања (Лончар Раичевић 2017). Моја информаторка није говорила румунским језиком: „научила сам мїло под стїре (!) дїне тек да нџ могу (!) да ме прџду“; исп. и у Табели 4.

Табела 3. Прелазак ' > ^

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006*	Варјаш	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић 2008	Рудна	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Радовановић 2009	Мали Гај ¹⁶	<i>кромџира, рађили</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>беланца, температуру</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>чорбу, криштене</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>културу, глиста</i>
Драгин 2017	Чаково	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>приповедала</i>
Лончар Раичевић 2017	Дињаш	<i>тражили, леђа</i>
Драгин 2019	Фенлак	<i>фијоку, у предузећу</i>
Лончар-Раичевић 2019	Чанад	<i>савете, панталоне</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>казала</i>
Драгин 2020	Велики Семпетар	<i>нерегистровано</i>

Распоред примера у табели показује непревредно стање у погледу ове појединости, будући да се назире микроареал у ширем румунском Поморишју где у идиолекту наших информатора не региструјемо овакве акценатске ликове, те се слични примери могу третирати као факултативни. За сигурније одређивање правца изоглосе требало би извршити темељније истраживање, будући да мађарско Потисје и Поморишје показују следећу слику:

Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Багања	<i>стена, гџрак</i>
Ивић 2018 [1994	Багања	<i>пџтак</i>
Ракић 1998	Деска	<i>нећете, криљима</i>
Радовановић 2020	Багања	<i>јавили, страдали</i>

2.2.3 *Нарушавање квантитативних опозиција*. Следећа табела илуструје потврде скраћивања дугих акцената, односно прелазак « > (^) > ”

Табела 4. Скраћивање дугих акцената

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006*	Варјаш	<i>казала (: казала)¹⁷</i>
Бошњаковић 2008	Рудна	<i>тешко, причала</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>пџт, кот цркве Богојављење, друштво</i>

¹⁶ У питању је прелазни, контактни месни говора Ш-В ~ С-В.

¹⁷ Пример у загради добијен је од старије информаторке, рођене двадесетих година двадесетог века.

Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>реума, порадила</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>муж, причам законе, време</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>мањем, радили</i>
Драгин 2017	Чаково	<i>прут, зуби назив, вашир</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>нерегистровано</i>
Лончар Раичевић 2017	Дињаш	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Радовановић 2009	Мали Гај	<i>месо, стаји, Темшива, тдрба</i>
Драгин 2019	Фенлак	<i>шпанак, дџиша, колаче, платили мајстор, спаваш</i>
Лончар Раичевић 2019	Чанад	<i>запад, живим</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>пријемо, рзрета</i>
Драгин 2020	Велики Семпетар	<i>маст, ћерка</i>

Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Батања	<i>сџиша, врдбац</i>
Ивић 2018 [1994	Батања	<i>малко, кџила</i>
Ракић 1998	Деска	<i>плџа, чџишав</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>дџем, пџодица</i>

2.3. *Факултативно непренесени* ¹. Факултативна очуваност дугосилазног акцента у крајњем затвореном слогу и на унутрашњим слоговима одликује тамишке банатске говоре „уз услов да претходни слог није био дуг“ (Ивић и др. 1994: 55).

Појава је маркантна особеност тамишке групе говора, а у Ченеју је примећена још у време настајања студије о говорима Баната. Тим поводом аутори монографског описа констатују да је оваква ситуација на терену потврђена у грађи прибављеној деведесетих година и да управо она овом граничном говору даје обележје прелазности из кикиндског ка тамишком говорном типу (Ивић и др. 1994: 54–63).

Табела 5. Факултативно непренесени дугосилазни акценат

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006*	Варјаш	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Вареника 2008	Рудна	<i>одговара, вечерње бунар, богатши</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>одозџор</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>веранду, коринџаш</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>чокане, утџорник; бразџар</i>
Драгин 2017	Чаково	<i>вршињак, колџека</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>румџнски</i>

Лончар Раичевић 2017	Дињаш	<i>занâт, Банâт, девојка</i>
Бошњаковић и Радовановић 2009	Мали Гај	<i>поквâрен, маргарин</i>
Драгин 2019	Фенлак	<i>жарâч, кошаркâш, ивêрје,</i>
Лончар-Раичевић 2019	Чанад	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>нерегистровано</i>
Драгин 2020	Велики Семпетер	<i>нерегистровано</i>

2.3.1. Примери недвосмислено показују да се факултативно непренесени акценат у пунктовима румунског Баната везује за ареал тамишке зоне, уз напомену да изненађење представљају примери из В. Семиклуша и знатно североисточног пункта у Поморишју (Фенлак), што изискује додатну проверу на терену. Према Ивићевој скици Наћфала, Саравола Семпетер и Варјаш – имају потпуно пренесену акцентуацију (Ивић и др. 1994: 62).

3. Распоред важнијих гласовних особености

3.1. *Затвореност наглашених вокала е/о.* У говору кикиндске зоне у српском Банату у најсевернијим пунктовима затварају се (или су пак полузатворени) под кратким акцентима наглашени вокали *е/о* у условима међуслоговне асимилације, ако се у наредном слогу налази *и/у* или вокално *р8* (Ивић и др. 171–185).

Неретко се може радити о дифтонгизираним вокалима, што је према Ивићу готово доследна појава у севернијим пунктовима кикиндске зоне, а услови под којима се појава манифестује поред узлазности су и ситуације када је наглашени вокал на почетку речи или када му претходи велар, што потврђује и наш корпус: *с'џџтим, к'џџна, з'џџворим*. Појава је регистрована и у претходним извештајима из Батање (уп. Ивић 2018: 206–207; Степановић 1994: 121; Ракић-Милојковић 1997: 90), потом у В. Семиклушу (Бошњаковић и Првуловић 2011: 182). Према подацима, изоглоса се простире до банатског Потисја (уп. нпр. Ракић 1998: 26; Степановић 1994: 120–121) и пунктова на тромеђи (Ивић 1994: 175); в. Табелу 6:

Табела 6. Затварање наглашених кратких вокала *е* и *о*

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006, 2018*	Варјаш	<i>џбрва</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>јџдну</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>Бџџиџа</i>

Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Батања	<i>вѣдрица ладѣвина,</i>
Ракић 1998	Деска	<i>срѣдњи, дѣсну, кѣрисно, кѣмишија</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>дѣвојка, гѣвори</i>

Прелиминарни подаци потвђују Ивићеве закључке да се асимилација остварује доследно у најсевернијим насељима кикиндске зоне. Разлике у односу на раније налазе свде се практично на чињеницу да смо новијим истраживањима добили више потврда из румунског Баната и мађарског Поморишја (Батање) у којима се асимилација с већом фреквенцијом реализује и под краткосилазним акцентом (Ивић 1994: 181).

3.2. У готово свим насељима кикиндске зоне (уп. Ивић и др. 1994: 214–220; Бошњаковић и Првуловић 2011: 182) померена је уназад артикулација вокала *a*: *казала*, *Ла́ла* и сл.

Табела 7. Померена артикулација вокала *a*

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006*	Варјаш	<i>Кана, бата, тамбура</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>дана, Ла́ла</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>нерегистровано</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>Мара, ланац</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>казала</i>
Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Батања	<i>нерегистровано</i>
Ракић 1998	Деска	<i>мајка, паприка</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>Ла́ла</i>

Добијени подаци углавном су у сагласју са Ивићевим налазима „да је појава сразмерно обичнија у кикиндској зони него у тамешкој“ (Ивић и др. 1994: 216).

3.3. *Изговорне вредности африката*. Изговор африката с ослабљеном фрикацијом карактеристичан је за поједине наше периферијске говоре. На војвођаском терену одликује пре свега банатске и неке бачке говоре у непосредном контакту са мађарским језиком, и по Ивићевом мишљењу румунски утицај је у овом смислу мањи (Ивић и др. 1994: 312–313). Неразликовање африката у говорима Баната (српског и румунског) директан је утицај румунског језика. Слика у погледу ове појединости у време

Ивићевог мапирања показује да се африкате не разликују само у Дињашу, а да ондашњи подаци показују стабилан изговор африката у другим местима на румунској страни (Ивић и др. 1994: 315).

Распоред новијих података показује следећа табела:

Табела 8. *Реализација африката.*

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006	Варјаш	<i>ћебе, цупа</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>ћевџч 'иће братић 'а, коринћ 'аше срѣћ'а, Б'џрћевдан</i>
Радовановић 2006*	Мали Бечкерек	<i>срчаница</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>из ђџа, џкучани, у ђџу</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>чџбаде, ђџтир, ђџп, џџн</i>
Радовановић 2006/2007*	Дињаш	<i>чџкањ,</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>кџћ'а; ч'џтали; свинче</i>
Мађарска		
Ракић-Милојковић 1997	Батања	<i>кџћа, нџће</i>
Ракић 1998	Деска	<i>свџћ 'а, ђџџи ч'џста, џ'џериџа</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>рџћак, ђџџ</i>

Изговор африката с ослабљеном фрикацијом одлика је месних говора у насељима Потисја и Поморишја у непосредном контакту с мађарским језиком – изоглоса на северу захвата пунктове у српском и мађарском Потисју, и у румунском и мађарском Поморишју, као и пунктове у српском Банату на тремеђи трију државних граница. Како се полако удаљава од тремеђе и границе са Мађарском (ређе се чује у Санаду и Чоки¹⁸), појава је мање уочљива. Овакав изговор није карактеристичан за Мокрин, а отуда су разумљиви и факултативни примери забележени у В. Семиклушу на румунској страни.

¹⁸ Према записима из личне теренске бележнице.

КАРТА 3: ИЗГОВОРНА РЕАЛИЗАЦИЈА АФРИКАТА Ћ/Ћ ...ПДФ

3.4. Умекшавање фонеме *л'*. За разлику од потврда из српског Баната (Ивић и др. 1994: 317), умекшавање *л'* одликује северније месне говоре кикиндског типа:

Табела 9. Умекшавање фонеме л'

Истраживање (време и истраживач)	Пункт	Потврда
Румунија		
Радовановић 2006/2007*	Варјаш	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Вареника 2009	Саравола	<i>нерегистровано</i>
Бошњаковић и Првуловић 2011	Велики Семиклуш	<i>бџ'е, Л'џ'ена</i>
Драгин 2013	Ченеј	<i>изостаје податак</i>
Радовановић 2017	Ченеј	<i>изостаје податак</i>
Радовановић 2019	Наћфала	<i>зрџ'ел'е</i>
Мађарска		
Ракић 1998	Деска	<i>пл'иш, катџ'ици</i>
Радовановић 2020	Батања	<i>кџ'иво</i>

4. Закључак.

4.1. Увид у прелиминарне податке теренских истраживања и картографисање одабраних појединости показује у основним цртама распоред појединих дијалекатских особености шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату, као и релације према сродним месним говорима у мађарском Поморишју и Потисју.

Мапирање може бити добар путоказ за будућа допуњавања и проверу података. У том смислу, добро би било да интензивнија истраживања у нашем времену заиста буду на путу валидне синтезе, уз обазривост у постављању затворених ареала, посебно на ограниченим просторима.

Литература

- Бошњаковић, Жарко, Светлана Вареника (2008). *Прозодијске особине говора села Рудне (Румунија)*, Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 219–230.
- Бошњаковић, Жарко, Светлана Вареника (2009). *Дијалекатски текстови из поморишког села Сараволе у Румунији*, Прилози проучавању језика 40, Нови Сад, 143–159.
- Бошњаковић, Жарко, Драгана Радовановић (2009). *Теренски записи из Малог Гаја (Румунија)*, Прилози проучавању језика 40, Нови Сад, 161–178.
- Бошњаковић, Жарко, Татјана Првуловић (2011). *Из говора Великог Семиклуша у Румунији*, Темишварски зборник 6, Матица српска, Нови Сад, 179–206.
- Драгин, Гордана (2012). *Напомене о говору Радојева у Средњем Банату*, Зборник за језике и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду. Књига II, Нови Сад, 35–44.

- Драгин, Гордана (2013). *Неке фонетске особине говора Ченеја (у Румунији), Језици и културе у времену и простору II/2*, Филозофски факултет, Нови Сад, 379–384.
- Драгин, Гордана (2017). *Из говора Чакова (акцент)*, Исходишта 3, Темишвар–Ниш, 109–117.
- Драгин, Гордана (2019). *Прозодијски систем српског говора поморишког села Фенлак у Румунији*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LXII/2, Матица српска, Нови Сад, 105–125.
- Драгин, Гордана (2020). *Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Сентетер у Румунији*, Језици и културе у времену и простору IX/1, Филозофски факултет, Нови Сад, 401–411.
- Ивић, Павле, Жарко Бошњаковић, Гордана Драгин (1994). *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Прва књига. Увод и фонетизам*. Српски дијалектолошки зборник XL, Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Ивић, Павле (2018). *О српском говору у Батањи*. Целокупна дела X/2***, Расправе, студије, чланци. О дијалектологији, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, 202–220.
- Лончар-Раичевић, Александра (2017). *О акценатским карактеристикама српских говора у Румунији (говор Дињаши)*, Исходишта 3, Темишвар–Ниш, 159–169.
- Лончар-Раичевић, Александра (2019). *Инвентар и дистрибуција прозодема у српским говорима у Поморишју (Чанад)*. Исходишта 5, Ниш–Темишвар, 237–247.
- Марковић, Бранкица (2019). *Пунктови у Румунији и Мађарској у оквиру Српског дијалектолошког атласа – резултати досадашњих истраживања*, Исходишта 5, Ниш–Темишвар, 257–264.
- Радовановић, Драгана (2017). *Теренски записи из Ченеја*. Исходишта 3, Ниш–Темишвар, 345–356.
- Радовановић, Драгана (2019). *О дијалекатским особеностима Наћфале у румунском Банату. Извештај са терена*. Исходишта 5. Ниш–Темишвар, 389–403.
- Радовановић, Драгана (2020). *Батањски говор у комплексу поморишке зоне*, Језици и културе у времену и простору IX/1, Филозофски факултет, Нови Сад, 493–505.
- Ракић-Милојковић, Софија (1997). *Извештај о дијалектолошком истраживању говора Батање*. *Studia Slavica Hungaricae* 42, Budapest, 89–98.
- Ракић, Софија (1998). *О говору Деске*, *Studia Slavica Hungaricae* 43, Budapest, 23–38.

Dragana Radovanović

**LINGUISTIC-GEOGRAPHICAL OUTLINE
OF ŠUMADIJA-VOJVODINA SPEECHES
IN ROMANIAN BANAT**

– stress and phonemes –

Summary

Since the established dense network of checkpoints in recent years has mostly filled the gaps in the field of Šumadija-Vojvodina dialects in Romanian Banat, the paper presents a draft for a linguistic-geographical outline based on the preliminary dialectological reports. The intention of the author is to point to the internal differentiation of the zone by mapping the selected dialectal details. Therefore, these speeches are linguistically and geographically considered in a wider context of related speech types of our historical Banat.

Keywords: Šumadija-Vojvodina dialects in Romanian Banat, stress, phonemes, internal differentiation, cartographic representation.